

nahromadenie takých materiálne-výrobných a ničivých síl, ktoré človeku umožňujú pretvoriť prírodu v takých rozmeroch, ktoré sú porovnateľné s prírodnými procesmi, formujúcimi tvárnosť celej Zeme. Je zjavné, že starý, doteraz vládnúci typ vzťahu spoločnosti k prírode sa už prežil.

Ľudstvo musí novým spôsobom regulovať svoj vzťah k prírode, čo predpokladá prechod k novému mysleniu aj v tejto sfére. Odhládnuť od toho, že súčasný svet je triedne, politicky a ideologicky rozdielny, prírodné prostredie je pre ľudstvo len jedno. Prax dokázala, že zachovať prírodu nie je možné iba v jednej oblasti na Zemi, ak sa to nerobí aj na iných územiach. Ekologické problémy sa teda musia riešiť v medzinárodnom meradle. Medzinárodná spolupráca musí vychádzať zo svedomitého plnenia spoločných povinností a ak treba, ich neplnenie musí byť sankcionované normami medzinárodného práva. Táto spolupráca bude určite zložitá. V podmienkach existencie dvoch spoločensko-ekonomických systémov vedec či politik bude musieť prekonať svoju ideovú zaujatosť, egoistické snahy. Napriek tomu, iba spolupráca v celosvetovom meradle môže vytvoriť reálne predpoklady pre likvidáciu nielen dnes jestvujúcich, ale aj možných budúcich negatívnych dôsledkov pôsobenia spoločnosti na prírodu.

LITERATÚRA

1. VOJTAKVIČ, C. V.: Chimičeskaja evolucija solnečnoj sistemy. Moskva 1979.
2. Socialnyje i metodologičeskije problemy sovremennoj nauki. Moskva 1987.
3. EKCHOLM, E.: Kružajuščaja sreda i zdorovie čeloveka. Moskva 1980.
4. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 4. Bratislava 1978.
5. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 1. Bratislava 1978.
6. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané spisy v piatich zväzkoch. Zv. 3. Bratislava 1978.
7. ENGELS, F.: Dialektika prírody. Bratislava 1963.
8. REJMERS, N. — JABLONKOV, A.: O „boľšoj ekologiji“ i ekologičeskom vseobuče. In: Nauka i žizň. 1987, č. 4.
9. LAPTEV, I. D.: Ekologičeskije problemy. Moskva 1982.
10. FEDOSEJEV, P. N. i drugiye: Ekologičeskaja problema sovremennoj globalistiky. Moskva 1985.
11. Ob ochrane okružajuščej sredy. Moskva 1986.

EKOLOGICKÉ PROBLÉMY VE SPOLEČENSKÝCH PROJEKTECH ALTERNATIVNÍHO HNUTÍ

FRANTIŠEK OCHRANA, Katedra marxisticko-leninské filozofie VPA KG Bratislava

Ekologické problémy se v současnosti stávají jedním z významných objektů filozofické analýzy. Svojí aktuálností přitahují nejen marxistické, ale i nemarxistické myslitele. Tak se vedle marxisticko-leninských východisek řešení ekologických problémů setkáváme i s nemarxistickými přístupy. Mezi nimi zaujímají významné místo projekty alternativního hnutí.

Alternativní hnutí zrodila sociální realita imperialistické společnosti sedmdesátých a osmdesátých let. Toto hnutí je v podstatě maloburžoazní reakcí

na krizové jevy kapitalistické společnosti, přičemž nedílnou součástí této kritiky je ekologická problematika. Přestože je alternativní hnutí ideově a politicky diferencované, považují alternativisté za hlavní příčinu ekologických problémů moderní techniku. V této souvislosti také za základní otázku bytí lidstva považují vyřešení alternativy — zřeknutí se moderní techniky a technologií, nebo zánik lidstva v důsledku ekologické katastrofy.

Jaké důsledky přináší tato základní nosná idea pro alternativní hnutí? Především to, že jejich ideologové nevidí, že řešení všech společenských a tedy i ekologických problémů v kapitalistické společnosti je konečným determinováno kapitalistickým výrobním způsobem. Proto také alternativní projekty nejsou stavěny na předpokladu přeměny kapitalistického výrobního způsobu, ale buď na negaci nebo na „vylepšení“ výrobních sil. Tak zůstává často pronikavá kritika kapitalistické společnosti stát před nejhlubší příčinou nastíněných problémů — soukromým vlastnictvím výrobních prostředků. Proto jsou také alternativní modely konečným nutně zatíženy utopismem. Nevysvětlují svět ze vztahů mezi lidmi, nýbrž z jejich výtvorů. Proto pro jejich charakteristiku plně platí Marxova a Engelsova slova: „V našich očích jsou utopisté ti, kdo odtrhují politické formy od jejich společenských základů a hlásají je jako obecná, abstraktní dogmata“ (1, s. 482).

Uvedený přístup alternativistů má i závažné sociálně politické důsledky, které vyúsťují do svérázného reformismu. Projekty alternativní společnosti jsou totiž stavěny na předpokladu „reforem výrobních sil“ a nikoli revoluční přeměně kapitalistických výrobních vztahů. Alternativisté vysvětlují ekologické problémy jako důsledek „industriální společnosti“. Tato idea dovádí představitele alternativního hnutí nejen k odmítnutí kapitalismu, ale i socialismu pod heslem „negativní teorie konvergence“, podle níž se prý kapitalistická a socialistická společnost v důsledku rozvoje výrobních sil sblíží do „technologicky nežádoucí společnosti“, jejímž průvodním znakem je ekologická krize.

Uvedené teze na první pohled výrazně připomínají ideje teorie industriální společnosti a konvergence, které trnily v buržoazní ideologii v šedesátých letech. Podobnost je ale jevová. Z obsahového sociálně politického hlediska je totiž alternativní hnutí odlišné. Nelze jej ale ani ztotožňovat s tzv. novou levicí šedesátých let představovanou např. Frankfurtskou školou. „Nová levice“ šedesátých let byla především studentským hnutím, které si přisvojovalo úlohu revoluční síly namísto dělnické třídy. Soudobé alternativní hnutí je mnohem širší a pestřejší. Alternativní hnutí představují jak zjevně protimonopolistické síly tak i konzervativní síly, které vyjadřují své projekty ve formě alternativní ideologie. Pro všechny složky alternativního hnutí je ale příznačné, že se snaží najít novou alternativu společenského vývoje, která je založena na abstraktní kritice civilizace, již se rozumí socialismus a kapitalismus. Za ideál je považována „deekologizovaná společnost“. Při výstavbě jejího projektu alternativisté filozoficky navazují jak na buržoazní racionalistickou a osvíceneckou filozofii, tak i na pozdně buržoazní iracionalistickou filozofii z konce 19. století. Oba proudy nevystupují v čisté podobě, nýbrž se vzájemně proplétají a ovlivňují. To také způsobuje, že alternativní ideologie je rozporná. Přestože je v alternativní ideologii patrný vliv racionalismu a iracionalismu, pokrokového a reakčního odkazu buržoazní filozofie, ve vztahu ke kritice kapitalismu převažuje protimonopolistická tendence.

Alternativní ideologie vytyčuje heslo „zpět k přírodě“. Navazuje na Novalisův, Schopenhauerův, Nietzscheův a Jaspersův odkaz kritiky „epochy strojů“ a vytváří svérázný obraz demonizace techniky a kritiky jejích sociálních a ekologických důsledků. Také tato myšlenka je do určité míry převzata od některých soudobých buržoazních teoretiků zkoumajících problém techniky [2, s. 151–152]. Podle nich je podstata společnosti určována „typem technologie“. Jestliže je společnost založena na „tvrdé technologii“ — jí rozumí zvláště atomový průmysl — potom ve sféře politiky jí prý odpovídá „autoritativní politika“ s tendencí k násilí a „ekologizované společnosti“. Oproti tomu „měkká technologie“ prý podmiňuje demokracii [3, s. 250–251].

Danému „typu technologii“ podle L. Mumforda odpovídá buď „demokratická technika“, anebo „autoritativní technika“, případně až „totalitní technika“ [4, s. 14]. Mumfordova myšlenka je přebírána i alternativní ideologií. Na základě ní je de facto soudobý vědeckotechnický pokrok obviňován z toho, že „sám o sobě“ přivedl lidstvo na pokraj ekologické katastrofy.

Dalším zdrojem alternativních společenských projektů je filozofie anarchismu [2, s. 189]. V alternativní ideologii lze při podrobnějším pohledu vysledovat návaznost na kritickou buržoazní filozofii, která se line od M. Stirnera a P. A. Kropotkina. Ideový odkaz anarchismu se stává alternativistům základem pro řešení otázky svobody a autority a je považován i za jeden z předpokladů řešení ekologických problémů. Pro alternativisty je řešení vztahu mezi těmito pojmy řešením dilemy. Tak stavějí do vzájemně se vylučujících protikladů „měkkou technologii“ proti „tvrdé technologii“, „malé výrobní jednotky“ proti „velkým koncernům“, „humanizovanou společnost“ proti „ekologizované společnosti“ („civilizované společnosti“) [5, s. 28].

Je to typicky maloburžoazní reflexe skutečnosti, na níž již svého času poukazoval K. Marx slovy: maloměšťák je „ztělesněný rozpor“. Tak je tomu v jeho ekonomických zájmech a tudíž i v jeho politice, jeho náboženských, vědeckých a uměleckých názorech... Je-li přitom... duchaplný člověk, naučí se brzy hrát si se svými vlastními rozpory a podávat je podle okolnosti jako nápadné, hlučné, někdy skandální, někdy brilantní paradoxy“ [6, s. 64].

Také alternativní ideologie, která je ve své podstatě maloburžoazní ideologií, se nevyhnula paradoxům. Na jedné straně se sice kriticky staví proti monopolnímu kapitalismu, avšak svými projekty usilujícími o vytvoření alternativních modelů budoucnosti se stává sociální utopií. Vzorem pro tyto modely společnosti jsou soudobé prvobytně pospolné společnosti jako příklad „neekologizované společnosti“ žijící v „rovnováze s přírodou“.

Alternativisté se domnívají, že lidstvo se může zbavit všech ekologických problémů, jestliže přejde zpět k loveckému a sběratelskému hospodářství a zredukuje svoje materiální potřeby na zabezpečení obživy, oděvu a obydlí. Za základ této utopické společnosti je brána „malá společenská skupina“. Její fungování je dle alternativistů podřízeno „zákonu kritické skupiny“ [7, s. 38], jímž se rozumí nejvyšší možný počet lidí a věcných podmínek potřebných k životu dané „obnovené společnosti“, aby byla funkční.

Tento projekt společnosti je vlastně určitou maloburžoazní deformovanou vizí komunistické společnosti. Vyjadřuje odpor maloburžoazně orientovaných vrstev vůči monopolnímu kapitalismu a jejich naději ve vytvoření spravedlivější společnosti, v níž by ale zůstalo zachováno soukromé vlastnictví.

Vize této společnosti je blízká anarchistickým představám. Alternativisté požadují radikální decentralizaci a samosprávu. V tomto požadavku se odráží kritický postoj části maloburžoazie a buržoazní inteligence vůči nehumánnosti kapitalistického zřízení a zvláště proti třídně potlačovatelské funkci kapitalistického státu. Je však třeba poznamenat, že vedle ostrého odmítání buržoazního státu se negativní postoj alternativistů ke státu vůbec odráží do určité míry také ve vztahu k socialistickému státu — a to ve formě odmítání státu vůbec, neboť alternativisté považují každé násilí a centralizaci za odsouzeníhodné. V tomto klíčovém bodě — požadavku provedení socialistické revoluce a nastolení diktatury proletariátu — se alternativisté podstatně liší od marxistů.

Alternativisté svoje představy o uspořádání nové „deekologizované společnosti“ spojují s požadavkem „bázové demokracie“ (8, s. 10). Správně si všímají, že soudobá buržoazní demokracie je reálnou demokracií pouze pro úzkou vládnoucí monopolní špičku. Proto požadují její přeměnu na přímou demokracii. Proti rostoucí centralizaci a moci monopolů stavějí požadavek decentralizace. Jejím výsledkem má být vznik „bázové demokracie“. Tato demokracie je vlastně maloburžoazním projektem buržoazní demokracie. Vyjadřuje nespokojenost maloburžoazních a středních vrstev kapitalistické společnosti se systémem státního uspořádání kapitalismu. Jako alternativa k němu je požadována taková správní přeměna společnosti, která by umožnila přímou demokracii. Jejím základem má být proklamovaná „malá společenská skupina“, v níž se lidé budou mít možnost bezprostředně vyjadřovat k řízení společnosti.

Na první pohled se jeví tato koncepce jako projekt samosprávy. Danými požadavky je sice do určité míry kriticky zaměřena vůči oklešťování buržoazní demokracie v podmínkách monopolního kapitalismu, avšak svými návrhy nepřekračuje rámec buržoazní demokracie. Alternativisté sice zpochybňují soudobou buržoazní demokracii v tom, že odhalují proces jejího oklešťování, avšak nekritizují nejhlubší reálné příčiny tohto jevu. Vysvětlují je jako důsledek „zničení rovnosti lidí ve výrobních jednotkách“. Za ideál a předpoklad „obrody demokracie“ proto považují vytvoření rovnosti spojené s „malými výrobními jednotkami“, které pokládají za předpoklad vytvoření „deekologizované společnosti“. I v tomto požadavku je ukrytý maloburžoazní obsah projektu alternativní společnosti. To se projevuje v odmítání teze o historické úloze dělnické třídy a reálného socialismu v soudobé epoše a ve vytváření iluze o reálnosti vytvoření utopické „deekologizované společnosti“. Ekonomickým základem této společnosti je uskutečnění alternativního projektu hospodářské politiky. Tento projekt za výchozí tezi své výstavby bere vyřešení ekologického konfliktu mezi přírodou a civilizací. Konflikt mezi nimi vydává za důsledek nesouladu mezi růstem techniky a jejími důsledky ve vztahu k přírodě. Přírodu lze prý uchránit podstatným zpomalením civilizačního pokroku. Alternativisté proto navrhuji vytvořit „dvojí ekonomiku“ jako protiváhu ekonomiky monopolního kapitálu. Obsahem „dvojí ekonomiky“ je tzv. neformální a formální sektor. Funkcí „formálního sektoru“ je péče o rozvoj výrobních prostředků prostřednictvím státu, který má zároveň omezovat monopoly při bezohledném využívání přírodního bohatství. Za základ alternativní společnosti je považován „neformální sektor“, který se má opírat o „vlastní práci“. „Neformální sektor“ je svérázným deformovaným maloburžoazním projektem „družstevního hospodářství“. Předpokládá sice činnost založenou na „vlastní práci“, avšak svým obsahem je koneckonců reformistický. Odsuzuje sice práci

z donucení ve „formálním sektoru“, avšak v rámci týchž vykořisťovatelských výrobních vztahů se usiluje vytvořit „nové vzorové hospodářství“.

Koncepce „dvojího hospodářství“ nebere naprosto na zřetel zákonité vztahy mezi výrobou a rozdělováním [9, s. 40]. Ignoruje skutečnost, že proces rozdělování je determinován podstatou výrobních vztahů. Proto také pracovní síla existující v „neformálním sektoru“ by byla determinována zákonem hodnoty a nadhodnoty. Kapitalistické výrobní vztahy by proto objektivně určovaly podstatu a pohyb všech společenských vztahů v „neformálním sektoru“ bez ohledu na subjektivní přání alternativistů vytvořit „nový život ve společnosti“. Alternativní projekt „dvojí ekonomiky“ je ukázkovým příkladem toho, jak je přání vydáváno za skutečnost. Na jedné straně je navrhován maloburžoazní ekonomický projekt komuny v podobě „neformálního sektoru“ — a zároveň má existovat kapitalistický státní „formální sektor“, jehož úkolem je péče o výrobní prostředky a o ostatní základní potřeby výroby. Poněvadž garantem „formálního sektoru“ je buržoazní stát, je nemyslitelné, že by tento mocenský nástroj monopolní buržoazie uskutečňoval takové zásahy, které by vedly k podstatnému oslabování pozic monopolní buržoazie.

Alternativní projekt „dvojího hospodářství“ je sociální utopii, jejíž fikce je zvýrazněna tím, že ztotožněním socialismu a kapitalismu pod společným pojmem „civilizace“ může přivést maloburžoazii a intelektuální vrstvy na scestí a odradit je od organizovaného spojení s revolučním hnutím proletariátu v boji proti kapitálu.

Alternativisté se domnívají, že jedním z předpokladů vytvoření nové společnosti je nalezení nového vztahu mezi společností a přírodou. Správně přitom ukazují, že vyřešení ekologických problémů a zachování rovnováhy mezi přírodou a společností jsou možné za předpokladu vytvoření humánní společnosti. Avšak alternativisté nevidí, že určující pro vytvoření humánní společnosti a souladu mezi přírodou a společností je vznik nevykořisťovatelských výrobních vztahů.

Pro alternativní ideologii je příznačné to, co již o maloburžoazii a její kritice kapitalismu vyslovil K. Marx a B. Engels v *Manifestu Komunistické strany*: maloburžoazní kritika kapitalismu je silná při kritice problémů. Obvykle ji ale spojuje se zpátečnickými filozofickými, ekonomickými a sociálně politickými koncepcemi. Alternativní ideologie se skutečně orientuje na návrat zpět. Je to ideologie retrospektivní. Obsahuje výzvu „zpět do minulosti, zpět k přírodě“! Tyto politické výzvy rozpracované v podobě alternativních modelů společnosti jsou založeny na subjektivismu. Obsahují v sobě předpoklad, že lidé mohou svévolně „obrátit“ dějiny. To je ale zjevný utopismus. Alternativistický projekt společnosti je sice antimilitaristicky zaměřen, je kritikou odcizení člověka v imperialistické společnosti, kritikou její byrokracie a násilí, avšak tato kritika neodsuzuje kapitalismus vůbec. A právě v tom se koneckonců projevuje buržoazní charakter této ideologie [10, s. 110].

Uvedená charakteristika alternativní ideologie má obecnou platnost. Je však třeba zároveň vidět, že alternativní hnutí je vnitřně výrazně členité. S určitým zjednodušením je v něm možné vymezit tři základní proudy: konzervativní, reformistický a revolucionizující [2, s. 115 a n.).

Konzervativní proud existuje především ve formě konzervativního ekologismu. Jeho typickým představitelem je H. Gruhl — bývalý poslanec CDU a spoluzakladatel zelených a předseda ÚDP (Ekologicko-demokratické strany).

Gruhl se zapsal do dějin alternativního hnutí zejména svojí knihou s přílehlavým názvem *Ein Planet wird geplündert* (11). Tato kniha obsahující konzervativní variantu ekologismu se záhy stala bestsellerem. Je v ní podán obraz hrozící apokalypsy lidstva ve formě alegorie: lidstvo stojí na rozcestí — „planetární obrátce“, která musí být radikální, má-li lidstvo přežít. Zásoby surovin a energie jsou vyčerpány, resp. ohraničeny. Vzniklé dilema lidského bytí je přirovnáno k pobytu v kosmické lodi, v níž prý „neexistuje svoboda ... každé jednání je přesně předepsáno. Každý se musí přispůsobit“ (11, s. 302). Svoboda je sebezničením.

Jaké východisko vidí Gruhl ze vzniklé situace? Především vzdát se „materialistických“ teorií — jimiž rozumí liberální buržoazní teorie a marxismus — a orientovat se na rozhodné konání státu. Záchrana lidského bytí podle Gruhla spočívá v „oproštění se od konzumu — materialismu“ a v navrácení se k vyšším hodnotám života vytyčených filozofií života.

Konzervativní alternativní proud sice hovoří o negativních ekologických důsledcích vědy a techniky, ale obviňuje z nich především vědecký socialismus jako „materialistickou teorii“ (11, s. 290). Pracuje s argumentací poplatnou buržoazní filozofii techniky: lidské bytí má dvě základní roviny — rovinu nižší zahrnující projekty techniky a jí odpovídající vědy, a rovinu vyšší, zahrnující neracionální formy poznání. A protože marxismus je přiřazován k racionálně technické formě myšlení, je mu (a tím i dělnické třídě, jejíž je filozofií) upírána možnost skutečného vědění a postižení lidského bytí. Dělnické hnutí je proto zatracováno. Antiimperialisticky laděné síly alternativistů jsou takto „varovány“ před „scestností“ možného spojení s organizovaným dělnickým hnutím. A tak se stává, že v důsledku hledání alternativy společenského vývoje se část konzervativního proudu spojuje s jinými krajně reakčními silami kritizujícím soudobou kapitalistickou společnost zprava. A v tom spočívá hlavní nebezpečí vyústění konzervativního alternativního proudu.

Dominantní postavení v základních proudech alternativního hnutí patří reformistickému proudu. Z hlediska sociálně politického je tento proud charakterizován zjevným odmítáním militantního antikomunismu. V politické praxi je zase poplatný sociálnímu reformismu. Z filozofického hlediska je tento proud typický absolutizací všelidské stránky etických hodnot se zjevným vlivem křesťanství. Za základ totiž staví „politiku lásky k bližnímu“ jako alternativu nedorozumění a nespravedlnosti (12, s. 14). Pro reformistický proud je tedy příznačný abstraktně humánní přístup. Jeho kladem je zjevné anti-militaristické zaměření projevující se především v odmítání imperialistické politiky vojenské konfrontace a v pojetí míru jako všelidské hodnoty.

Jestliže konzervativní proud se staví zjevně proti marxismu, potom reformistický proud s ním koketuje. Používá často marxistické termíny a teze. Setkáváme se v něm dokonce s projektem „ekologického socialismu“ (C. Amery, E. Eppler, J. Strasser), jímž se snaží „doplnit“ teorii historického materialismu o tzv. ekologický materialismus. Co je jeho podstatou? Podle C. Ameryho (13, s. 65 a n.) vyplývají ze vzájemného vztahu přírody a společnosti čtyři stupně společenského vývoje:

1. stupeň je charakteristický relativní stálostí vztahu mezi přírodou a společností. Společnost žije v souladu s přírodním prostředím, avšak lidé často strádají hladem. Tuto společnost charakterizuje Amery jako „společnost lovců a sběračů“.

2. stupeň představuje „rolnická společnost“. Je charakterizována jako harmonie lidstva s přírodou, avšak lidé se musí o tuto harmonii přičinit svojí fyzickou prací.

3. stupeň je společnost „městských občanů“. Tuto společnost charakterizuje jako společnost „klamně psychosomatické svobody lidstva“ dosažené v důsledku bezohledného drancování přírody při dobývání surovin.

4. stupeň společnosti spojuje s proletariátem. Charakterizuje ji jako takovou společnost, v níž dochází k optimálnímu sjednocení člověka a přírody na základě využití předchozích stupňů.

Kladem tohoto alternativního projektu je, že je především kritikou soudobé kapitalistické společnosti, avšak zároveň jeho omezenost je v tom, že neakceptuje marxismus. Tato skutečnost se projevuje zejména ve formě „ekologického materialismu“, který chce být alternativou historického materialismu. Historický materialismus analyzuje dějiny společnosti především jako dějiny výrobních způsobů, dějiny střídání společenskoeconomických formací a nikoliv jen jako dějiny techniky či výrobních sil.

Přesto však má reformistický alternativní proud nezanedbatelný politický význam zejména svým protimilitaristickým a protiimperialistickým zaměřením. Jeho příslušníci jsou aktivní stoupenci za mír a staví se odmítavě vůči agresivní politice NATO a vůči násilí imperialismu. Uvědomují si, že imperialismus je nepřátelský vůči pokroku. Pokoušejí se proto vyprojektovat takovou společnost, která by jej zabezpečila. Svými úvahami ale nepřekračují hranice reformismu (14, s. 155). Dospívají k závěru, že vzhledem k soudobým ekologickým důsledkům vyplývajících z vědeckotechnické revoluce ztrácí rozpor mezi kapitálem a prací na svém významu. Za alternativu kapitalistické společnosti nevolí proto socialistickou revoluci a socialismus, ale „ekologický socialismus, který nastolí harmonii s přírodou“. Stoupenci „ekologického socialismu“ tudíž zaměňují základní rozpor kapitalistické společnosti za vedlejší a důsledek za příčinu. Požadují návrat k „rovnováze mezi přírodou a společností“ s nadějí, že společenskou nerovnost lze překonat na základě „skutečných potřeb lidí a šetření surovinami“. Tímto závěrem připomínají iluzi osvícenců, že třídní nerovnost antagonistické společnosti lze překonat převýchovou ldií. Rozhodující však v realitě soudobého světa je, že tento proud se jednoznačně staví za nutnost zachování světového míru a řešení ekologických problémů.

Třetím proudem ve značně členitém alternativním hnutí je revolucionizující proud, který je svéráznou formou „ekologického anarchismu“. Jeho hlavním představitelem je A. Gorz.

Revolucionizující proud se staví odmítavě vůči monopolnímu kapitalismu. Zároveň ale odmítá reálný socialismus, protože prý tato společnost „není lepší jako kapitalismus, neboť používá tytéž výrobní nástroje“ (15, s. 7). Soudobá krize kapitalismu a jeho ekologické problémy jsou tudíž odvozovány výhradně z výrobních sil. Výrobní síly dnešní společnosti prý ve spojení s nedemokratickou strukturou vedou k „technofašismu“ — k násilí a nebezpečí světové války.

Jestliže vlastnosti „technofašismu“ jsou prisuzovány soudobým rozvinutým výrobním silám nezávisle na výrobních vztazích, pak také podle tohoto proudu neexistuje „technofašismus“ pouze v imperialistické společnosti — a to je zřetelně scestný závěr.

Revolucionizující proud je zaměřen anarchokomunisticky. Staví se zjevně proti organizovanému dělnickému hnutí (16) a hlásá individualizovaný pseudo-radikalismus pod heslem „sám být výrobně činný, nikoho neprivilegovat a nikoho nestavět níže“ (15, s. 45). Respektování této zásady má být základem pro vytvoření alternativní společnosti. Utopistická vize této společnosti je spojována s přímým odmítáním historické úlohy dělnické třídy. Subjektem alternativní společnosti má být „ne-třída ne-dělníků“ (16, s. 63). Také tento závěr není nový. Svoji argumentaci a přístupy k odmítání historické úlohy dělnické třídy připomíná filozofii Frankfurtské školy.

Jestliže podrobněji prozkoumáme závěry představitelů revolucionizujícího proudu, opět se setkáváme s iluzorním závěrem, že změna společnosti a změna vztahu k přírodě je možná na základě změny techniky a technologie.

Bez ohledu na značnou vnitřní diferenciaci alternativního hnutí a jeho protichůdné tendence, sehrává toto hnutí důležitou roli v politickém životě kapitalistické společnosti. Signalizuje složité ekologické, technické, sociálně politické i ekonomické problémy, před nimiž stojí soudobá kapitalistická společnost. Zároveň svým protiimperialistickým a protimilitaristickým zaměřením je důležitým činitelem za uchování míru. Ukazuje na katastrofické ekologické a civilizační důsledky z možného použití jaderných zbraní i z vývoje nových druhů zbraní hromadného ničení v zemích NATO (17, s. 34–35).

Alternativní společenské projekty mají svoje politické, ideové i světonázorové slabiny. Dané projekty však navzdory uvedeným nedostatkům odrážejí nazrálé společenské a ekologické problémy kapitalismu. Současně je třeba poznamenat, že nad ekologickou problematikou se musí zamýšlet i naše společnost — přičemž „věda musí nejen poznávat možnosti pro činnost člověka, ale i důsledky těchto možností“ (18, s. 669). Součástí této analýzy musí být i filozofická reflexe ekologické problematiky. Přestože v domácí produkci existují původní práce řešící daný problém, je nutné ekologické problematice věnovat nejen zvýšenou interdisciplinární teoretickou, ale především praktickou pozornost.

LITERATÚRA

1. MARX, K. — ENGELS, B.: Spisy. Sv. 4. SNPL, Praha 1958.
2. BOLLINGER, S. — MALECK, B.: Denken zwischen Utopie und Realität. Dietz Verlag, Berlin 1987.
3. LOVINS, B. A.: Sanfte Energie. Das Program für die energie — und industriepolitische Umrüstung unserer Gesellschaft. Frankfurt am M. 1977.
4. MUMFORD, L.: Autoritäre und demokratische Technik. In: Technologie und Politik. Das Magazin zur Wachstumskrise 1980, č. 16.
5. Marxistische Blätter 1979, H. 6.
6. MARX, K. — ENGELS, B.: Spisy. Sv. 16. Svoboda, Praha 1965.
7. FRIEDMAN, Y. J.: Machtbare Utopien. Absage an geläufige Zukunftsmodelle. Frankfurt a. M. 1977.
8. Entscheidungen der Basis haben grundsätzlich Vorgang. Hessens Grüne wehren sich gegen den Vorwurf, demokratische Institutionen abschaffen zu wollen: Gefragt sind jedoch „mehr Rechte für die Bürger“. In: Frankfurter Rundschau. 10. August 1982.
9. STEIGERWALD, R.: Ekologický nebo socialistický humanismus. In: Filozofický časopis 1984, č. 1.

10. BUHR, M. — STEIGERWALD, R.: Zřeknutí se pokroku, dějin, poznání a pravdy. Svoboda, Praha 1983.
11. GRUHL, H.: Eine Planet wird geplündert. Die Schreckenbilanz unserer Politik. Frankfurt a. M. 1975.
12. KELLY, P. K.: Gegen das kleinere Übel, den einen kleinen Tod gibt es nicht (Teil II). In: Frankfurter Rundschau. 11. Oktober 1982.
13. AMERY, C.: Natur als Politik. Die ökologische Chance des Menschen. Reinbek bei Hamburg 1976.
14. STRASSER, J. — TRAUBE, K.: Die Zukunft des Fortschrittes. Der Sozialismus und die Krise des Instrumentalismus. Bonn 1981.
15. GORZ, A.: Ökologie und Freiheit. Beiträge zur Wachstumskrise 2. Reinbek bei Hamburg 1980.
16. GORZ, A.: Abschied vom Proletariat. Jenseits des Sozialismus. Frankfurt a. M. 1980.
17. OCHRANA, F.: Věda a vojenská síla socialistického státu. Naše vojsko, Praha 1988.
18. LETÁŠI, J.: O metodologických aspektech v technických vědách. In: Filozofia 1987, č. 1.